tés az iskola útján. Az Ecole Lacordaire és az egyéni szabadság. A tett embere. Az ifjuságnak értelmi és társadalmi kötelességei. A nemzeti nevelés. Az emberi akaraterő. A szabad iskola. Az athletikai sportok hatása (kivonatos fordítását lásd e folyóirat 1897 : 647. l.). A vallásos iskola.

Megannyi fontos és időszerű tétel, melynek olvasására eszembe jut, hogy bizony ily beszédek nálunk is elkelnének, még pedig nem csupán a tanintézetek falain belül, hanem tanügyi egyesületeink elnöki emelvényéről is, honnan a sajtó közvetítésével biztosabban találnának utat a nagy közönség legszélesebb rétegeibe.

Ha a közlött részletek és az egyes benyomások alapján itéletemet Didon legújabb könyvéről immár röviden ki akarom fejezni, az csak fentartással és részben lehet kedvező. A vegyes mozaikban elég a selejtes, hegyesen kiálló kövecske, itt-ott pedig hézagok vannak. Kezdő vagy tapasztalatokban gyenge tanító kezébe nem való, sőt veszedelmes mint akár Rousseau *Émile*-je. A min okulni érdemes, azt jórészt kiböngésztük belőle. A mai és holnapi Francziaország közerkölcsének és értelmi rugóinak fel- és megismerésére mindenesetre becsesebb egy egész könyvtárnál. De annak, a ki a mai nevelésnek valódi könyvét akarja megírni, messze felül kell emelkednie saját nemzetén és saját egyéniségén, s kell hogy megdöbbenve a mai rosszon, prófétai ihlettséggel boruljon le a jövő egyedül üdvezítő eszméje előtt, melynek neve : *Jóság*.

KEMÉNY FERENCZ.

ÉSZREVÉTELEK A NYELVTANÍTÁS MÓDSZERÉHEZ.

A nyelvoktatás a gyermek szellemi nevelésének első kiinduló pontja. Hiszen a kis csecsemő, midőn anyjától, vagy dadájától az első hangokat utánozni tanulja, evvel együtt az első fogalmakat is szerzi magának, sőt mondhatni, hogy összes szellemi tehetségeit mívelni kezdi. Igy az első szellemi nevelés a nyelv, főképen pedig az anyanyelv elsajátításával megindul. Általában lehet mondani, hogy a fogalomgyüjtés az egész vonalon az anyanyelv elsajátításának javára dolgozik.

A további oktatás menetén később szőnyegre kerülnek az idegen nyelvek is. A mi ezeket illeti, legjobb pædagogiai és módszertani megállapodások szerint az idegen nyelvek közt is különbséget kell tenni. Ott vannak ugyanis az úgynevezett classikus, vagyis holt nyelvek és az élő idegen nyelvek. Magától értetődik, hogy már ezen körülménynél fogva mások a czélok a classikus nyelvek elsajátításánál és mások az élő nyelvek oktatásánál. Ezek szerint a módszerben is felmerülnek határozott eltérések. Azonban bármilyen nyelvnél, akár anyanyelvnél, akár

classikai, vagy élő nyelv legyen, a sajátos nyelvbiráson kivül más czélokat is tűz ki a nevelés. Kivált a középiskolai nevelésnek és oktatásnak az is a czélja, hogy a növendék az illető nyelvnek irodalmával is megismerkedjék, a mely irodalom megint stilistikai, æsthetikai és ethikai czélok szolgálatában van. Ez utóbbi czélokra az ujabb pædagogia nagy súlyt fektet. De a legujabb mozgalmak a nyelvtanítás terén különböző irányt követnek; kivált a reális oktatás jött ellentétbe az ugynevezett formális képzés követőivel szemben. Magától értetődik, hogy akár a merő nyelvbirás, vagyis a beszédbeli jártasság, akár a formális képzés és ezzel szorosan összefüggő irodalmi oktatás bármelyik nyelvnél többé-kevésbbé érvényesíthető. Ez már speciálisabb czélok szerint érvényesítendő. Nagyban tanulságosak ezen szempontból a hazai és külföldi tantervek. Ezeknél első sorban az vehető észre, hogy a tiszta nyelvbirást, a formális képzést és az irodalmi készültséget nem minden nyelvnél követelik egyformán. Ily gyakorlati czélok eltérése mellett a módszer terén is sok tekintetben elválnak egymástól. Tudjuk mily mozgalmat idéztek elő a phonetikusok mint Vietor, Sweet, Bell és mások. Azután az összehasonlító nyelvtudomány is sokat módosított kivált a nyelvtanokon. Beleszóltak a psychologusok is, kiknek erre vonatkozó útbaigazításait már Steinthal tolmácsolta, ujabban kiválóan Ohlert «Allgemeine Methodik des Sprachunterrichts in kritischer Begründung» (Hannover 1893.) czímű művében.

Ily nagy eltérése mellett a nyeltanítási kérdéseknek, a következőkben hozzá akarunk szólani a dologhoz, tekintettel főképen a nyelvtanítás lélektani mozzanataira, a mi első sorban a helyes módszer feltalására fog vezetni. Szem előtt tartjuk a különféle czélokat és az eszközök kritikájával is iparkodni fogunk a kérdést tisztázni.

Tagadni nem lehet, hogy a positivebb psychologiai kutatások úgy a fogalomfejlődés, mint a nyelvkifejlődés menetére nagy világosságot derítettek. Evvel nemcsak a nyelvtudomány maga sokat nyert, de a nyelvelsajátítás természete és fokozatai, valamint a nyelvtanítás módszere sokkal helyesebb irányba tért. Kiváló fontosságú ezen szempontból az, a mit a beszédnek és a nyelvnek a logikához való viszonyára nézve megállapítottak. Itt legelső sorban felemlítendő az, a mit Ohlert emlitett művében, támaszkodva Wundt logikájára és Dörpfeld e szakkoz tartozó irataira ezen kérdésre nézve kifejtett. Szigorú különbséget tesz az úgynevezett *psychologiai* és az úgynevezett *logikai* gondolkodás és itélet közt. Másokkal egyetértve azt találja, hogy egy sajátos nyelv kifejlése menetén szorosan véve csak a psychologiai gondolkodáshoz alkalmazkodik. Onnan van, hogy az úgynevezett nyelvtani paradigmák a logikai kategoriákkal sokszor ellentétben látszanak lenni. Ezt azonban nem szabad túlhajtani, a mire maga Steinthal figyelmeztet. Azt mondja Psychologie und Sprach-

wissenschaft cz. m.: «man schiebt einem kontradiktorischen Verhältnisse den Wert eines konträren unter» (68. l.). Annyi legalább tény, hogy a psychologiai gondolkodás számtalan esetben egészen fedezi a logikait, a mi különben nem is lehet másképp. Majdnem azt lehetne mondani, hogy a psychologiai kategoriákból a logikaiakat le lehet vezetni, de megfordítva nem. Ez utóbbit pedig valóban megkisérelték régibb grammatikai irók, a mi, miután helytelennek bizonyult, nagy reactiót szült, a melynek hatása alatt most is állunk.

A nyelvelsajátítás természetes menete, a mint ezt pl. a gyermeknél az anyanyelv elsajátítása közben végbe megy, nagy jelentőséget biztosít az emlitett psychologiai gondolkodásnak és következtetésnek. Maga a fogalomalkotás mennyire függ az egyes gyermek szervezetétől, környezetétől és tisztán lélektani csapáson indul. Számba jön aztán az egyes népek külön szellemi és erkölcsi állapota, a melynek a nyelvidom és a nyelvrendszer a leghivebb visszatükrözése. A fogalmak tartalma és evvel együtt a szó jelentése nagyon eltérő a különböző nyelvcsaládok és korszakok szerint. Ohlert említett művében erősen hangsúlyozza a syntaktikai formulákat, melyek egyes nyelvcsoportok szerint annyira sajátosak és eltérők. Ott vannak péld. a classikus nyelvek oly nagy eredetiséggel kifejlesztett syntaxisai, mint a különleges nyelvszellemnek kinyomatai. Erre nézve Ohlert a következőket jegyzi meg: «die lateinische Sprache ist synthetisch, sie fasst einen reichen Gedankeninhalt in umfangreichen Perioden, die sich in zahlreichen Ober- und Untergliedern aufbauen, zusammen und liebt es untergeordnete Gedanken in Participialconstuctionen auszudrücken. — Die deutsche Sprache ist analytisch: sie kleidet den Gedankeninhalt vorzugsweise in koordinierte Sätze und bevorzugt zum Ausdruck untergeordneter Gedanken die Nebensätze» (i. m. 185. l.).

Mindezekből és még egyéb más okokból azt a követelményt vonják le a psychologiai alapon álló művelői a nyelvtanítás módszerének, hogy a nyelvtanitás egyedüli helyes és természetes alakja a közvetetlen anyai oktatáshoz, de nem a szabályokhoz ragaszkodó közlés, jobban mondva, a tiszta utánzás. Ellenségei tehát minden grammatizálásnak; azt akarják a phonetikusokkal is egyetértve, hogy a helyes és biztos nyelvtanítás első és fő eszköze a *viva vox*.

De ezen a helyen egy körülményt nem szabad figyelmen kivül hagyni. Midőn így a rendszeres grammatika becséből és hiteléből veszít, mi lesz akkor a nyelvtanítás formálisan képző szerepéből? Minél merevebb ellentétet állítunk fel a logikai okkötés és a psychologiai gondolkodás közt, melynek olyan kifejezett hordozója a nyelvalak, annál kevesebb formális képző erőt lehet tőle várni. Ohlert némikép erre a nézetre támaszkodva, nagyban leszállítja a classikus szöveg fordításának és visszafordításának a becsét. «Nur weil dieser Inhalt — die Summe der

durch die nachrömische Kulturentwickelung hinzugekommenen Merkmale — ganz vernachlässigt wird, nur weil eine äusserliche begriffliche Definition angeknüpft und ein ungefähr ähnlicher lateinischer Ausdruck aufgesucht wird, kann der Schein erweckt werden, als entspräche lateinische Übersetzung dem deutschen Text (i. m. 189. l.).

(Vége következik.)

Beljak Bernát.

IRODALOM.

Tanügyünk korszerűsítése. Nevelési vezérkönyv szülék, nevelők és neveléstannal foglalkozók számára. Írta dr. Wekerle László. Bevezetéssel ellátta dr. Wekerle Sándor. Budapest, 1898. Lampel R. (Wodianer F. és fiai.) Ára 1 frt.

A ki ezen munkának tartalmáról és czéljáról a czíme után akarna fogalmat alkotni, azt hinné, hogy a szerző tanügyünk azon feladatairól szól, melyek korunk eszméiből és állami életünk rohamosan fejlődő viszonyaiból szükségképen előállva, társadalmi és állami életünk egész vonalán hangosan követelik a megvalósítást, az elodázhatatlan rendezést; mert «tanügyünk korszerűsítése» semmi más nem lehet, mint a magyar tanügynek oly átalakítása, mely korunk eszméinek és viszonyainak megfelel, épen úgy mint a hogyan «korszerűsítették» nagy embereink egész állami és társadalmi életünket, tehát a közoktatást is a reformok korában, illetve annak betetőzőjében a 48-diki törvényhozásban, melynek alkotásai minden időben alapkövei fognak lenni az önálló, a nemzeti politikát folytató nagy Magyarországnak, melyről annyian álmodunk nagy álmokat, közöttünk a Tanügyünk korszerűsítésének a szerzője is, a ki nem csak azt reméli, hogy a külföld műveltségének magas színvonalát valaha el fogjuk érni, hanem hogy az ő programmjának megvalósításával meg is fogjuk haladni. És azt hiszszük, hogy a korszerűsítés a fentebbi értelemben közoktatásügyünk nem egy ágában csakugyan szükséges is, p. o. a polgári iskolák újra szervezésében, az elemi oktatás következetes kiépítésében, a nőnevelés terén, a nemzetiségi és felekezeti iskolák állami felügyeletében, a gazdasági életnek megfelelő tanügyi rendszernek megteremtésében stb., azon kérdésekkel egyetemben, melyek — részben mint a már folyó korszerűsítés kinövései — ez idő szerint is napirenden vannak.

Könyvünk szerzője azonban a korszerűsítés alatt valami mást ért; reformot sürget ő is, reformot követel a maga által felállított programm alapján, de nem épen a fentebbi értelemben; ő ugyanis a korszerűség